

Recensiones

Sankt Augustinus. Der Seelsorger. Deutsche Gesamtausgabe seiner moraltheologischen Schriften. In opdracht van de Duitse Provincie der Augustijnen-Eremieten uitgegeven door Dr A. KUNZELMANN O. E. S. A. en DDr A. ZUMKELLER O. E. S. A. Würzburg, Augustinus-Verlag, 1949 vv.

Na de oorlog vatte de Duitse Augustijnenprovincie het plan op om ook harerzijds een bijdrage te leveren tot het doen ontstaan van een volledige vertaling van de werken van Augustinus in de Duitse taal. Als aanvulling op de Duitse Augustinus-uitgaven van de uitgeverij Schöningh te Paderborn besloot zij daarom twee series vertalingen uit te geven, waarvan de ene alle moraaltheologische werken van Augustinus zou omvatten, de andere (Sankt Augustinus. Der Lehrer der Gnade. Deutsche Gesamtausgabe seiner antipelagianischen Schriften) zijn werken over de genade. Terwijl van de laatste serie dit najaar het eerste deeltje zal verschijnen, hebben intussen van de eerste serie reeds meerdere deeltjes het licht gezien, nl.:

1. AURELIUS AUGUSTINUS, *Die Enthaltſamkeit*. Vert. door P. KESELING. 1949. XIII en 61 blz. DM 5,40.

2. AURELIUS AUGUSTINUS, *Das Gut der Ehe*. Vert. door A. MAXSEIN. 1949. XXIV en 89 blz. DM 6,50.

3. AURELIUS AUGUSTINUS, *Die ehebrecherischen Verbindungen. Zwei Bücher an Pollentius*. Vert. door J. SCHMID. 1949. XVI en 82 blz. DM 6,20.

4. AURELIUS AUGUSTINUS, *Heilige Jungfräulichkeit*. Vert. door I. DIETZ O. E. S. A. 1952. XIII en 84 blz. DM 5,40.

5. AURELIUS AUGUSTINUS, *Das Gut der Witwenschaft*. Vert. door A. MAXSEIN. 1952. XII en 58 blz. DM 4,80.

6. AURELIUS AUGUSTINUS, *Die Lüge und Gegen die Lüge*. Vert. door P. KESELING. 1953. II en 158 blz. DM 14,20.

In alle deeltjes wordt de vertaalde tekst (het Latijn is niet opgenomen) voorafgegaan door een ruim voldoende inleiding op het betrokken geschrift. De tekst zelf wordt gegeven met de nummer telling der latijnse uitgaven; de hoofdstukkenindeling aldaar wordt achterwege gelaten. Onder de tekst worden in voetnoten eventuele afwijkende latijnse lezingen vermeld, en worden in sommige deeltjes

ook wel andere aantekeningen en verwijzingen gegeven. De eveneens zeer ruim gehouden toelichtingen volgen na de tekst achter in de deeltjes, terwijl ieder deeltje besloten wordt door een index van plaatsen uit de H. Schrift. De door Keseling verzorgde deeltjes bevatten bovendien een lijst van taalkundige parallellen met heidense auteurs, een lijst van rhetorische voorbeelden, en een index van citaten uit de heidense auteurs. De meeste deeltjes bevatten ook een beknopte lijst van de op het in het deeltje opgenomen geschrift(en) betrekking hebbende literatuur.

De deeltjes zijn uitsluitend gekartonneerd uitgegeven, terwijl de typographische verzorging keurig afgewerkt is. De uitgevers hebben bij hun serie niet alleen theologen en vakgeleerden op het oog gehad, doch ook een bredere lezerskring. Het is dan uit de aard der zaak moeilijk in ieder opzicht te voldoen. De deeltjes van Keseling staan dan misschien dichter bij de theoloog en vakgeleerde, dat van Dietz misschien bij de bredere lezerskring; het gemiddelde is echter altijd zo, dat de vakgeleerdheid voor de niet-vakman niet hinderlijk behoeft te zijn, terwijl toch ook de vakman graag naar de deeltjes zal blijven grijpen om het vele waardevolle, dat in inleidingen, toelichtingen en indices ook hem geboden wordt.

Van de afzonderlijke deeltjes der serie is n° 5 reeds in dit tijdschrift besproken (III, 1953, blz. 376). Aan n° 6, dat het jongste van de serie is en dat om zijn uitvoerige inleiding er een aparte plaats in inneemt, wijden we in dit nummer een afzonderlijke bespreking. Zonder op verdere details in te gaan, willen we ter verdere oriëntatie van de lezers van dit tijdschrift over de vier eerste deeltjes nog kort het volgende zeggen:

Voorals van Keseling zijn zowel de inleiding als de toelichtingen streng historisch gehouden, beknopt en degelijk, terwijl ook zijn lijsten de vakman waardevolle inlichtingen geven. Maxsein (*Das Gut der Ehe*) heeft zowel zijn toelichtingen als vooral zijn inleiding, welke beiden vrij uitvoerig zijn, heel sterk op de moderne huwelijksproblematiek betrokken, waardoor dit deeltje vooral ook voor de theoloog en de zielzorger waardevol wordt. Dat zowel bij hem als bij Schmid de literatuurlijst ernstige lacunes vertoont (de gegeven literatuur is uitsluitend vooroorlogs), is ongetwijfeld te wijten aan de oorlog en de na-oorlogse situatie. Bij enkele belangrijke details van zijn toelichtingen zouden we hier een vraagteken willen plaatsen. Heeft Augustinus in n° 5 niet meer het niet formeel gesloten huwelijk op het oog, en beantwoordt het « *veniale* » van Augustinus in n° 6 misschien niet meer aan het « *secundum veniam* » van St. Paulus (I Cor. 7, 6) dan aan ons *peccatum veniale*?

De inleiding en toelichtingen van Schmid zijn historisch en vooral exegetisch. Ze zijn kort en krachtig. De toelichtingen van Dietz zijn vaak niet veel meer dan een meestal tamelijk uitvoerige paraphrase van de tekst. Van belang voor de dogmaticus en dogma-historicus (Mariologie) is zijn verklaring van de nummers 5 en 6, waarbij hij zich o. i. terecht tegen de interpretatie van Friedrich

keert. Dat hij in zijn overzicht van de bestaande vertalingen van het werk wel die uit vorige eeuwen noemt, echter niet de Franse in het 3^e deel van de *Œuvres Augustiniennes* (Parijs 1939), waarvan inmiddels zelfs een tweede druk is verschenen, is in 1952 een moeilijk te verontschuldigen tekortkoming.

Samenvattend: over het geheel genomen niets dan lof voor deze serie en haar afzonderlijke deeltjes. We kunnen het daarom slechts betreuren, dat de onvermijdelijk vrij hoge prijs ervan ze op de boekenmarkt van onze landen moeilijk ingang zal doen vinden.

E. HENDRIKX, O. E. S. A.

AURELIUS AUGUSTINUS, *Die Lüge und Gegen die Lüge*. In het Duits vertaald door P. KESELING. Würzburg, Augustinus-Verlag, 1953. IL en 158 blz. DM. 14,20.

Zoals reeds bij de bespreking van de gehele serie in dit tijdschrift werd vermeld, is dit deeltje verschenen als 6^e in de rij van: « Sankt Augustinus. Der Seelsorger ». Voor de opzet ervan verwijzen we dan ook naar die bespreking. Behalve de lijsten, die Keseling meer geeft dan de andere bewerkers, heeft dit deeltje bovendien ook voor het eerst in de serie de tekst van de op de beide geschriften van Augustinus betrekking hebbende hoofdstukjes uit diens « *Retractationes* » apart opgenomen. Dit is echter niet het wezenlijke, waardoor dit deeltje zich van de andere tot nu toe verschenen deeltjes der serie onderscheidt. Dit ligt in het geheel eigen karakter van zijn inleiding. Keseling heeft terecht gemeend dat hij de betekenis, die deze beide geschriften van Augustinus in de geschiedenis gehad hebben, niet beter kon doen uitkomen dan door als inleiding een volledig overzicht van de geschiedenis der opvattingen over de leugen te geven. Daardoor is zijn inleiding uitgegroeid tot een complete monografie over de geschiedenis van de leer over de leugen, vanaf het oude Griekse en Romeinse heidendom over het bijbelse en patristische Christendom en de Scholastiek naar de katholieke en protestantse theologische opvattingen en die der filosofie in de moderne tijd, met Augustinus en diens beide geschriften over de leugen als middelpunt. De daardoor zeer groot geworden inleiding heeft tot gevolg gehad, dat de toelichtingen, die — zoals in het eerste deeltje der serie, dat eveneens van Keseling was — vrijwel uitsluitend historisch, zakelijk en kort gehouden zijn, nu dikwijls wel uitermate beknopt zijn uitgevallen, wat gedeeltelijk mogelijk was, omdat veel al in de inleiding of in de toegevoegde lijsten is verwerkt. 'n Enkele keer zijn zij echter toch wel te kort. Zo had b. v. bij de literatuur, waarnaar bij *Contra mendacium* 36 verwezen wordt, toch wel even aangegeven mogen worden, waarvoor precies in dat hoofdstuk daarnaar verwezen wordt. Nu gaat 'n lezer, die die opge-